

ПРО АДАПТАЦІЮ ДО НОВОГО ШКІЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Т.О. Мотрук

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Сумського
державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Напередодні навчального року та в перші дні навчання питання адаптації у шкільних колективах завжди на слуху. Особливо, коли йдеться про початкову школу. І зусилля психолога - педагогічної спільноти спрямовано на полегшення протікання процесів, які можна розглядати як ускладнення на шляху проходження адаптації. Давно відомо, що ефективне навчання, яке максимально дозволить розкрити потенціал дитини, є можливим лише тоді, коли дитина почуватиметься у безпеці. Тому що, врешті-решт, адаптація це і є пристосування до нового, пошук своєї ніші, тобто місця на незнайомій території. Потреба пізнавати та досліджувати виникає лише за умов довіри до найближчого оточення. Ця довіра стосується різних моментів, зокрема, місця перебування, а саме йдеться про знайомство з простором нового перебування, наприклад, територією школи. Надзвичайно важливими є інформація, куди можна піти, що можна брати, знання розкладу, дозволів та обмежень, пристосування до правил, які декларують дорослі, а саме учителі. Переважна більшість дітей початкової школи має потребу у значущому дорослому поза своєю родиною. Ця потреба обумовлена саме вимогами віку: нова соціальна роль – учень, оволодіння новими об'єктно-предметними відносинами. І учитель займає на цьому етапі роль провідника. Дитина ніби делегує новому дорослому відповідальність за свою безпеку на новій для неї території. І, так як внутрішнє напруження на цьому етапі досить високе, потреба у довірі стає їй релевантною.

Психоаналітичний контекст пропонує пояснення визначених процесів як неусвідомленого проходження через страх, потім приховану агресію, затерте почуття провини, пошук та знаходження чинників для захоплення та створення образу кумира. І слова та вказівки учителя початкової школи часто стають

максимально значущими для дитини при визначенні її дій та виборів. Це може бентежити батьків, які розуміють, що на цьому етапі соціалізації дуже домашньої дитини, для якої найважливішими були світоглядні, соціально-побутові підходи та цінності сім'ї, з'являється той, хто втручається із іншими нормами і правилами. Часто новий кодекс правил накладається на специфічне осмислювання їх дитиною, і тоді виникають досить химерні варіанти їх прочитання. Ми тут говоримо про потребу у взаємодії, у живому контакті між дорослими, що знаходяться поруч із дітьми на непростому етапі адаптації, про формування почуття безпеки, що є базою для подальшого всебічного здорового розвитку дитини, у тому числі, й інтелектуального.

Окрема історія, коли дитина з'являється у шкільному колективі серед навчального року. Школяр має вносити правки у розуміння свого місця у групі, співставляти досвід попереднього спілкування із реаліями поточного моменту та нового оточення. Це може бути достатньо болісний процес. Можемо спостерігати, з одного боку, ідеалізацію колишніх відносин та критичність, що викликана відсутністю почуття безпеки на новому місці. Така критичність викликана пошуком невідповідностей теперішнього та колишнього, образою на дорослих, що спровокували перехід, несформованістю стосунків на новому місці, що веде до невизначеності своєї ролі у групі. З боку приймаючої групи, ставлення до нового її учасника - це завжди хоч і невелика, але загроза сталим відносинам та правилам. Тому, часто можемо спостерігати, що новеньких витісняють «на гальорку». Цей процес може проходити як на психоемоційному рівні, так і ставати приводом до прямих фізичних атак.

Діти, які зібралися в одному класі, навіть у початковій школі, у своїх стосунках намагатимуться визначити своє місце та роль у групі, зайняти свою соціальну нішу. Вони певною мірою через деякий час із цим визначаються. У вчителя є максимальна кількість впливових важелів, щоб бути для учнівської групи тим лідером, якого поважатимуть, та до порад якого дослухатимуться. Але роль лідера не єдина, яку може зайняти учитель у групі. Учитель може бути радником, мудрецем який відстежує та, певною мірою, спрямовує внутрішньо- групові процеси, допомагає дітям відчути відповідальність за

визначені завдання, вчить приймати рішення, випробувати себе у різних соціальних ролях.

Таким чином, робота з полегшення адаптації до нового шкільного колективу дітей початкової школи потребує уваги за багатьма напрямками і передбачає активність учителів, батьків, школярів, їх спільну спрямовану активність на побудову безпечного навчального простору.